



Departementaal vertrouwelijk
Situatiebeeld en Duiding COVID-19 (nr. 26)

**Kerneenheid
Analyse**

24 april 2020 - geactualiseerd tot 09.00 uur

Kantelpunten die tot maatschappelijke onrust kunnen leiden

- Hoewel de meeste vakbonden op Aruba achter de forse salariskorting (20%) van ambtenaren staan, kan deze toch zorgen voor onrust op het eiland.

Actuele aandachtspunten

- Terwijl de epidemie in België over een (voorlopig) hoogtepunt heen lijkt te zijn, lijkt die in Duitsland en daar nog naar onderweg. Ook in Frankrijk en het VK verloopt de pandemie anders dan in Nederland. Doordat de epidemieën niet synchroon lopen verschillen de nationale maatregelen ook.
- De discussies over de mondkapjes en het testbeleid houden onverminderd aan.

SITUATIEBEELD

Maximaal controleren (volksgezondheid)

- Onderzoekers van het UMCG hebben met Franse en Britse collega's vastgesteld dat het virus waarschijnlijk via twee specifieke neuscellen het lichaam binnenkomt. De onderzoekers hopen dat hun resultaten gebruikt kunnen worden bij de ontwikkeling van behandelingen.
- Ondernemers in Geldermalsen hebben 10.000 mondkapjes ingekocht en verspreid onder lokale verpleeghuis- en thuiszorgmedewerkers. Aanleiding was de constatering dat zorgverleners onbeschermd hun werk moesten doen.
- De WHO-directeur voor Europa roept Europese landen op voorzichtig te zijn met het versoepelen van maatregelen. De situatie in Europese verpleeghuizen noemt hij "erg verontrustend". Onderzoek in België laat zien dat meer dan de helft van het aantal mensen met twee of meer symptomen toch de straat op gaat.
- Terwijl Ernst Kuipers achter zijn uitspraak over versneld versoepelen van maatregelen blijft staan, roepen artsen op om dit niet te snel te doen. De druk op de gezondheidszorg is nog te groot. "De kans dat het ontspoorde, is erg groot."
- Amerikaanse onderzoekers concluderen dat het nieuwe coronavirus minder lang overleefd op metalen oppervlakten wanneer het wordt blootgesteld aan zonlicht, hitte en vochtigheid. Ook in de lucht blijkt zonlicht een krachtig, positief effect te hebben op het doden van het virus.

Beeld sociale media

- Er is enige onrust op Twitter over het verhaal dat artsen in New York waarschuwen dat jonge coronapatiënten die geen ernstige verschijnselen hebben, toch ineens getroffen kunnen worden door een beroerte.

Continuïteit vitale processen en samenleving

- Het CBS meldt dat het aantal faillissementen in Nederland nog op het niveau van vorig jaar ligt. Er zijn ook andere signalen dat het met de Nederlandse economie op dit moment nog niet heel slecht gaat. Zo is het stroomverbruik in Nederland nauwelijks afgenomen. "In Nederland draaien vrijwel alle industrieën door, vaak op hun normale kracht," zegt de bestuursvoorzitter van Tennet.
- De bezitting in het openbaar vervoer bedraagt op dit moment tien tot vijftien procent van 'normaal'. Met de geldende afstandsregel is maximaal vijftientwintig procent haalbaar. Volgens NRC Handelsblad wordt nu nagedacht over een reserveringssysteem waarmee voorkomen moet worden in de directe toekomst te veel mensen tegelijkertijd van het ov gebruikmaken.
- Volgens RTL Nieuws zijn veel kappers 'illegaal' aan het werk. Van gebrek aan klanten is voor velen geen spraken. Kappers beiden hun diensten aan op Facebook of Marktplaats of worden door klanten gebeld.

Beeld sociale media

- Er zijn bij burgers zorgen om mogelijk tekortschietende capaciteit van gemeenten voor het ophalen van grofvuil nu veel mensen thuis zijn en andere hun huizen opruimen.
- Sommige tandartsen geven aan niet open te durven gaan vanwege gezondheidsrisico's.

Zorg voor kwetsbare groepen

- Artsen en zorgmedewerkers (vooral) uit het zuiden des lands waarschuwen voor een tweede piek in besmettingen bij vooral kwetsbare groepen als de maatregelen te snel worden versoepeld.

Beeld sociale media

- Er zijn zorgen om uitstel behandeling kankerpatiënten vanwege coronacrisis. Veel patiënten hebben een dubbele angst: dat ze niet op tijd behandeld worden plus de angst voor corona.

Financieel-economische stabiliteit

- Er komt voorlopig geen extra geld om de economische gevolgen van de coronacrisis in de Europese Unie op te lossen. De 27 leiders hebben besloten eerst een analyse aan de Europese Commissie te vragen.

Beeld sociale media

- Er is aanhoudende kritiek vanuit (kleine) ondernemers en ZZP'ers op gebrek aan (economisch) perspectief.

Caribisch deel van het Koninkrijk

- De Arubaanse regering verlaagt de salarissen van ministers en ambtenaren tot het einde van dit jaar met twintig procent. Hierover is met alle vakbonden overlegd; een meerderheid steunt het plan.

Internationale context

- Onderzoekers uit Hong Kong hebben op basis van cijfers van de WHO geconcludeerd dat het aantal besmette patiënten in China waarschijnlijk vier keer zo hoog is als officieel genoteerd staat.
- Het aantal IC-patiënten met COVID-19 is in België voor het eerst sinds eind maart gedaald tot onder de 1000. In Duitsland – daarentegen – groeide het aantal besmettingen steeds sterker afgelopen dag. Dat zijn er nu ruim 2.000.
- Duitse media berichten dat het Duitse ministerie van Volksgezondheid bezig is met de ontwikkeling van een app op basis van PEPP-PT-technologie, waarbij gegevens van gebruikers centraal worden opgeslagen. Het programma wordt ontwikkeld onder leiding van een Belgische hoogleraar cryptografie. In adviezen van de Europese Commissie en experts wordt afgeraden voor deze toepassing gebruikersgegevens centraal te bewaren. Het ministerie zelf zegt dat het Fraunhofer-Institut gevraagd is om een app te ontwikkelen op basis van PEPP-PR-technologie, maar dat het open staat voor andere opties. In België wordt voorlopig geen 'corona-app' gebruikt. De regering zet in op handmatig contactonderzoek. De verantwoordelijke minister stelde dat dit systeem gereed met zijn voordat overgestapt kan worden naar de exitstrategie. De Britse minister van volksgezondheid vindt het nog te vroeg om de lockdown te versoepelen. Hij stelt dat het VK nu de besmettingspiek beleeft.
- Wie in Duitsland met het openbaar vervoer wil reizen, moet daar vanaf volgende week verplicht de mond en neus bedekken. Op dit moment zijn mondkapjes in Nederland schaars en moeten ze naar zorgverleners. Maar stel dat er binnenkort genoeg exemplaren zijn, is het dan zinvol om ook hier een mondkapje op te zetten in de openbare ruimte? Daarover verschillen in Nederland onder experts en niet-experts de meningen.

Beeld sociale media

- Er is onbegrip en boosheid op Twitter, omdat Nederland vluchten naar Montenegro sponsort met beschermingsmiddelen zoals mondkapjes, terwijl er hier tekorten zijn. Het blijkt dat de mondkapjes al gekocht waren door Montenegro en Nederland alleen maar geholpen heeft met het transport.
- Er is scepsis bij vooral rechts-populisten over het Europees hulppakket aan vooral de zuidelijke lidstaten.
- Sommigen suggereren dat Nederland Marokko flink heeft moeten betalen voor repatriëring Nederlanders.
- Er zijn vragen op Twitter over waar Nederlanders worden begraven mochten ze in het buitenland sterven.

Politiek en maatschappelijke onrust

- Hoogleraren staatrecht zeggen in Trouw dat de noodverordening moet worden herschreven, nu de acute crisis overgaat in "een langdurige anderhalvemetersamenleving". Een collega schrijft in NRC.NEXT dat het noodmaatregelensysteem niet langer houdbaar is. Als de situatie langer aanhoudt, komt Nederland "in de buurt van een kritische grens van ons democratische rechtsstatelijke systeem".
- Ondanks een protocol voor het basisonderwijs dat door onderwijsorganisaties is opgesteld, zijn er schoolbesturen die op 11 mei de scholen nog niet willen openen, bijvoorbeeld omdat ze met vragen over de voorwaartse kanten. Zorgen bij medewerkers kinderopvang omdat sommige scholen kinderen maar een halve dag naar school willen laten gaan, waardoor er meer drukke wisselmomenten met ouders op de opvang komen. Verwarring bij basisscholen, leraren en ouders of alle scholen op 11 mei open moeten of dat dit vrijblijvend is, en over de vraag wat nu wenselijker is: hele dagen of halve dagen open per (deel van de) klas.
- De Nederlandse moskeeën en de overheid werken hard samen om moslims te helpen ook in coronatijd zo goed mogelijk Ramadan te kunnen vieren. De gebedshuizen zijn dicht en de sociale controle om de maatregelen niet te overtreden is substantieel. Zo wordt de Iftar ook niet op gebruikelijke wijze genuttigd met vreemden. Er worden nu voedselpakketten uitgedeeld.
- De Belgische veiligheidsdienst waarschuwt voor het verspreiden van 'nepnieuws' over het virus door aanhangers van extreem-rechts en -links en statelijke actoren als Rusland. In België verscheen begin april vanuit extreem-linkse hoek een oproep tot het plegen van geweld tegen agenten, gevangenisbewaarders en telecominfrastructuur. De crisistijd wordt gezien als het ideale moment om tot geweld over te gaan. Het OCAD waarschuwt politiediensten dan ook voor mogelijke aanvallen van anarchist. In Nederland zijn dergelijke oproepen in relatie met COVID-19 vooralsnog niet te zien.
- Boa's dreigen met het voeren van actie als ze niet worden voorzien van wapenstokken en pepperspray. Aanleiding is dat vijf collega's vorige week gewond raakten toen ze mensen aanspraken om samenscholing.

- Een zendmast in Vlissingen is in de nacht van woensdag op donderdag in brand gestoken. Het is nog onduidelijk of de brand te maken heeft met verhalen over een verband tussen 5G en de verspreiding van COVID-19.

- De onrust over 5G gaat door. Bij zendmasten in Uden en Almere zijn (kleine) brand(jes) gesticht.

Beeld sociale media

- De reacties van moslims over de Ramadanboodschap van Rutte zijn verschillend. Sommigen waarderen dit en anderen juist niet. Zij denken dat hij dit jaar alleen maar een Ramadanboodschap stuurt vanwege de coronacrisis, want hij heeft vorig jaar geen boodschap gestuurd.
- De kabinetsmaatregelen zouden volgens sommigen mensen te weinig perspectief bieden, tot recalcitrant gedrag leiden en tot verminderde acceptatie van de situatie. Er verschijnen geluiden dat er meer naar het persoonlijk en economisch leed moet worden gekeken en er zouden ook andere deskundigen dan alleen medici aan het crisisberaad/OMT moeten deelnemen.
- Er komen steeds meer signalen dat uitzendbureaus de COVID19-regels negeren, vooral ten aanzien van arbeidsmigranten: overvolle busjes, dreiging met ontslag bij klagen en doorwerken ondanks ziekte.
- De oproepen zoals die op internationale webfora en vooral door Amerikaanse rechts-extremisten worden gedaan (COVID-19 als biowapen, anti-lockdown demo's, hacken gezondheidsorganisaties) zien we bij extreemrechts in Nederland niet. Het delen van nepnieuws over COVID-19 (5G, joods complot, machtsmiddel overheid) op sociale media gebeurt door slechts een beperkte groep rechts-extremisten in Nederland.
- De extreemrechtse anti-islam groep Pegida Nederland wil ondanks een verbod van de gemeente toch vandaag aan het begin van de Ramadan gaan demonstreren bij het vrijdaggebed bij moskee Masdjied-E-Awliya in Zwolle. Pegida-voorman Wagenvoort vindt dat moskeeën - ondanks dat ze volgens de wet in coronatijd nog bijeenkomsten mogen houden - uit moreel oogpunt dat niet zouden moeten doen. Online hebben moslimorganisatie Oemmah Nederland en de extreemlinkse organisaties AFA Noord en AFA Fryslân opgeroepen tot tegenbetogingen. Het is echter de vraag of Pegida, dat doorgaans slechts een handvol demonstranten op de been brengt, echt zal doorzetten of uiteindelijk toch niet komt opdagen.

DUIDING

Groeiende kritiek kabinetsbeleid

- Het verzet tegen de kabinetsmaatregelen lijkt langzaam te groeien. Steeds vaker is er tegengeluid op sociale media. Het kabinet wordt in zijn beleid een eenzijdige medische focus verweten, wat een gebrek aan perspectief voor burgers en bedrijven zou veroorzaken. Ook in de Kamer komen deze geluiden gestaag pregnanter voren. Grote woorden als "kom in opstand" (zoals verkondigd in Op1) resoneren daarentegen niet.

Epidemie-golven in Nederland, België en Duitsland lopen niet synchroon

- De epidemieën in Nederland en de andere Europese gaan niet gelijk op en af. Ook België en Duitsland lopen niet synchroon aan Nederland. Ook in Frankrijk verloopt de pandemie anders dan in Nederland. Doordat de epidemieën niet synchroon verlopen lopen de nationale maatregelen ook niet parallel. Dit bemoeilijkt niet alleen een gezamenlijke Europese aanpak, maar leidt er zelfs toe dat maatregelen tussen landen uiteenlopen moeten lopen om het meest effectief te kunnen zijn. Zelfs regionaal zal er gedifferentieerd moeten worden. Voor sommige burgers zal dit moeilijk te bevatten zijn.

Discussies over mondkapjes en testbeleid houden aan

- De discussie over de mondkapjes houdt onverminderd aan. Waar landen om ons heen het gebruik van mondkapjes steeds verder invoeren houdt Nederland vast aan het beleid om mondkapjes te reserveren voor personen die werkzaam zijn in de zorg en in contactberoepen. Dit beleid lijkt goed verdedigbaar zolang er schaarste heerst. De vraag is hoe de discussie gaat verlopen als er geen schaarste meer is.
- Ook het testbeleid blijft voor discussie zorgen. Nu de acute crisis afneemt en de testcapaciteit groeit komen niet alleen weer kritische vragen bovendien over het eerder gevoerde beleid, maar ook hoe de nieuwe capaciteit het best kan worden ingezet. Daarbij zullen wederom lastig keuzes moeten worden gemaakt.

Democratisch rechtsbestel onder druk?

- Nu de crisis langzaam overgaat in "een langdurige anderhalvemetersamenleving" is bestaande het noodmaatregelensysteem niet langer houdbaar vanuit staatsrechtelijk perspectief. Als de situatie langer aanhoudt, komt Nederland "in de buurt van een kritische grens van ons democratische rechtsstatelijke systeem". Het kabinet zou meer oog moeten krijgen voor het reguliere democratische en staatsrechtelijke proces, en deze waar mogelijk op korte termijn moeten herstellen.